1. Embriyonik kök hücre kullanımı ile ilgili yasal sınırlar nelerdir?

Kök hücre kullanımına ilişkin ülkemizde spesifik bu konuya özel bir hukuki düzenlememiz yok. Ancak, bu konu ile ilgili dolaylı düzenlemeler var. Bunlar:

- **Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri hakkında Yönetmelik, Resmî Gazete Tarihi: 30.09.2014 Resmî Gazete Sayısı: 29135** (ÜYTMHY) (https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=20085&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)

- **Sağlık Bakanlığı'nın 2005/141 sayılı Genelgesi** (http://www.klinikarastirmalar.org/upload/documents/file_135.pdf)

Embriyonik kök hücre kullanımını sözünü ettiğim Yönetmelik'te belirlenen kullanım koşullarına göre değerlendirebiliyoruz. Bu Yönetmeliğin 18. Maddesinde "*Kendilerine ÜYTE uygulanacak eşlerden alınan yumurta ve spermler ile bunlardan elde edilen embriyoların bu Yönetmelikle belirlenen esaslar dışında **her ne maksatla olursa olsun** bulundurulması, **kullanılması**, nakledilmesi ve satılması yasaktır*." hükmü yer alıyor.

Bu hükümden hareketle üremeye yardımcı tedavi amacı dışında henüz ülkemizde embriyo ya da embriyonik kök hücre elde edilmesi mümkün görünmüyor. Yönetmelikte her ne maksatla olursa olsun eşlerin yumurta ve sperminden elde edilen embriyonun Yönetmelik'te belirtilen amaçlar dışında kullanılmasının yasak olduğunu belirttiği için embriyonik kök hücre araştırmalarının da henüz Türkiye'de yapılamayacağını söyleyebiliyoruz.

Buna ek olarak Sağlık Bakanlığı Genelgesi de embriyonik kök hücre araştırmalarının sonuçlarının beklenmesi gerektiği yönünde. Bu nedenle çalışmalar netleşinceye kadar embriyonik kök hücre araştırmalarının yapılmaması gerekliliğini içeriyor.

2. Kök hücre elde etmek amacıyla Türkiye'de embriyo üretimi ne durumda?

Bu konuda da yine ÜYTMHY'i esas alabiliriz. Ama bununla birlikte Türkiye'nin de taraf olduğu Oviedo İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi'nde de **araştırma amacıyla embriyo üretimi yapılamayacağı** düzenlenmiş.

Bu açılardan araştırma amacıyla kök hücre üretmek Türkiye'de mümkün olmayacaktır. Buna ek olarak, üremeye yardımcı olmak amacı dışında da Yönetmelik hükmü uyarınca embriyo üretimine izin verilmediği anlaşılmaktadır.

3. Artan embriyoların kullanımı ne durumda?

Artan embriyolarla ilgili durum da ÜYTMHY'de düzenleniyor. Yönetmeliğin 20. maddesinde; "*Adaylardan fazla embriyo elde edilmesi durumunda eşlerden her ikisinin rızası alınarak embriyolar dondurulmak suretiyle saklanır. Saklama süresinin bir yılı aşması halinde her yıl embriyonun saklanması için çiftler mutlaka başvuruda bulunarak taleplerinin devam ettiğini ifade eden imzalı dilekçe vermelidir. Eşlerin birlikte* ***talebi, eşlerden birinin ölümü veya boşanmanın hükmen sabit olması*** *halinde ya da belirlenen süre son bulduğunda* ***saklanan embriyolar*** *müdürlükte kurulacak komisyon tarafından tutanak altına alınarak* ***imha edilir.*** *Bakanlıkça elektronik kayıt sistemi oluşturulması halinde merkezde saklanan embriyolara ilişkin bilgiler bu sisteme kaydedilir*." hükmü var.

Embriyoların kullanımının ü**remeye yardımcı tedaviler ile sınırlı olması** ve burada da saklanan **embriyoların imha edilmesi gerekliliği**nin düzenlenmiş olması açısından yine **artan embriyoların da araştırmalarda kullanılamayacağı**nı söyleyebiliriz.

4. Hücre bankalarından elde edilecek insan embriyonik kök hücre hatları kullanılabilir mi?

Burada kullanmak isteyebileceğiniz kök hücre hatları da yine insan embriyosu kaynaklı olduğu için çalışmanızda kullanılamaz.

5. İndüklenmiş pluripotent kök hücre üretimi ve in vitro yeniden programlama çalışmaları yasal mı?

İndüklenmiş pluripotent kök hücreler sözünü ettiğimiz **bu düzenlemelerin dışında** kalıyor. Embriyonik olmayan kök hücrelerden üretildiği için bu hücreler üzerinde yapılacak çalışmalarla ile ilgili **yasal bir engel yok.** Ancak, embriyonik olmayan kök hücreleri kullanarak klinik deneme veya klinik araştırma yapacaksanız Sağlık Bakanlığı'nın bu konuda yayımladığı Genelge ve Rehber'e başvurmanız uygun olacaktır. Bunun dışında Kanun, Yönetmelik ve Bildirgeler de var. Gereksinim duyarsanız aşağıdaki linkten bu rehbere de ulaşabilirsiniz.

Link: https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/15612,kok-hucre-calismalari-genelgepdf.pdf?0